

09/04/2009

Pejant d'un fil

LA DERIVA D'ESPANYA

"Juliana va esbossant, ara aquí i ara allà, un escenari alternatiu que permeti a Catalunya recuperar la iniciativa política i econòmica. Es tracta de buscar aliats sense fer massa soroll"

Carles Boix

Aprofitant un viatge llampec, el professor Marc Domingo, un hel·lenista de primera línia que ensenya habitualment a Princeton i que hores d'ara està passant el seu any sabàtic a Barcelona, m'ha portat el darrer llibre d'Enric Juliana, *La deriva de España*. Per trobar aquest llibre, que jo li vaig encarregar (amb altres coses, com ara l'excel·lent *La Barcelona pecadora*), va haver de córrer amunt-i-avall per les llibreries de Barcelona: tot un senyal d'èxit.

Aquest èxit, que celebro vivament, no m'estranya. Una de les coses més xocants del discurs intel·lectual (i, per tant, de la pràctica periodística general) que es va imposar amb la transició a la democràcia va ser la voluntat de fer *tabula rasa* del passat i de la idiosincràsia del país (i, per suposat, també de tot l'Estat). Tot d'una vam oblidar el bulliment de sang i la incivilitat que han caracteritzar la pell de toro des de temps immemorials. Vam enterrar tots els llocs comuns que ens havien descrit amb tanta plasticitat durant segles: la tossuderia basca, la *xuleria* engominada de l'íber mesetari, la tova prudència catalana, la solidaritat inextricable dels cossos d'èlit de l'Estat, el provincianisme llevantí, la gana en estat pur de les classes populars, el menjacapellanisme espanyol i un llarguíssim etcètera. I vam substituir totes aquestes estampetes (per a alguns potser grotesques, però al meu entendre tocades d'un fort punt de veritat) per una Espanya feta de ciutadans relaxats i *avant-la-lettre*, satisfets d'haver conjuminat les dosis exactes de constitució, sol i becaina. El mèrit de Juliana, tant als seus articles periodístics com al llibre, ha estat el d'haver punxat el globus d'aquesta estranya desmemòria, aquest oblit que ens vam (o van) imposar artificialment (en nom d'una "reconciliació" històrica).

El punt de partida de *La deriva de España* consisteix a plantejar una hipòtesi, extremadament raonable al meu entendre: que els catalans i els espanyols d'ara no som gaire diferents a com érem fa cinquanta o cent anys. Amb una excepció, importantíssima és clar: la dels diners, ara més abundants que els que hi havia abans del pla d'estabilització i que expliquen la pau i les llibertats d'aquests darrers trenta anys. Atrevir-se a desenterrar, amb desimboltura, les continuïtats culturals i psicològiques de l'Estat espanyol, després d'haver de patir tants anys de correcció política, mereix el meu aplaudiment més gran.

Amb aquestes armes retòriques a la mà, *La deriva de España* vol oferir, pintats en una gran tela i adobats de mapes divertits, un diagnòstic i una meditació sobre un país "vigorós" i alhora, ens diu l'autor, situat en una cruïlla incerta. El discurs sobre Espanya és, però, només una part del llibre: la seva part explícita. Perquè, fet i fet, l'obra conté tot una altra reflexió i es mou en funció d'un altre objectiu, implícit però probablement més important: l'encaix de Catalunya a l'Estat espanyol. Només un català converteix la suposada "deriva" d'Espanya i la preocupació pels conflictes territorials de la Península en la clau de volta d'un llibre sobre política espanyola. Només un català escriu un llibre en què utilitza Espanya com a esquer per vendre i per vendre molt (cosa ben legítima!), amb l'esperança de poder influir sobre els espanyols amb una visió perifèrica i regionalista que salvi Catalunya de l'ofegament en què es troba sotmesa. I només un català intenta dur a terme tot aquesta estratègia

“para que se note el efecto sin que se note el cuidado”, oferint un discurs pràctic, entenimentat, patriòtic (en el sentit de creure en el projecte peninsular) per evitar que se’l pugui acusar de catalanista que vol afavorir una de les parts més que la resta. És un joc noble en el propòsit però molt difícil (jo crec que impossible) en l’execució. Sobretot perquè la part espanyola, que porta jugant amb nosaltres aquest joc des de fa centenars d’anys, descobreix la jugada en el primer repartiment de cartes. Fa anys, molts anys, que el patriotisme iberista dels catalans deixa freds als espanyols.

Coincideixo amb el gruix del diagnòstic de Juliana sobre la situació i l’horitzó espanyol --tot i que jo mai hauria fet servir l’expressió ‘la deriva d’Espanya’. Em sembla que va ser Maquiavel qui ja va subratllar que el temps fundacional d’un país o d’un Estat és el moment més important i determinant de la seva història: quan totes les seves institucions es posen en marxa i perduren fins que el mateix declivi de les coses o una crisi profunda forcen a refundar-lo de bell nou. A Espanya la transició va determinar d’una manera rotunda l’arena política que descriu Juliana: l’excepció basco-navarra; la uniformitat fiscal i redistributiva de la resta, sostinguda per una coalició estable de regions poc productives i de polítics “solidaris”, amb les conseqüències tan conegudes per al territoris catalans; i el manteniment de l’aparell administratiu i judicial central de sempre. La transició també va definir (tot i que això apareix més desdibuixat al llibre) el marc econòmic espanyol: una economia de molt baixa productivitat, de treballadors sobreprotegits i poc dinàmics; amb un teixit empresarial asimètric, fet, a l’arc mediterrani, de petites empreses de qui-dia-passa-any-empeny, i, al centre, de les macroestructures bancàries, energètiques i de comunicació (totes aquestes darreres resultat directe de l’estratègia econòmica franquista, continuada, amb matisos, pels governs de la democràcia). Aquesta realitat, que l’eufòria constructora (a remolc dels cicles alts de l’economia mundial) tendeix a tapar, es fa transparent quan Europa es constipa. I, malauradament, no sembla que la tendència hagi de canviar: la immigració dels darrers anys ha contribuït a sostenir i expandir el mateix model (tot compensant l’estancament demogràfic a tot l’Estat).

En un Estat dominat per la gran coalició redistributiva del Sud, que exigeix els diners solidaris, i per les èlits administrativo-financeres del Centre, que defensen amb ungles i dents els avantatges en infraestructures que li atorga l’Estat, Catalunya (i no Espanya) ha d’anar, per força, a la deriva. I, per tant, es troba, com ho sap ben bé Enric Juliana, necessitada de solucions.

Però, és aquí on divergeixo de les tesis de *La deriva de España*. Posats a imaginar, i als catalans d’imaginació ens en sobra, Juliana va esbossant, ara aquí i ara allà, un escenari alternatiu que permeti a Catalunya recuperar la iniciativa política i econòmica, que permeti al nostre país tornar a volar. Es tracta de buscar aliats, això sí, sense fer massa soroll. Jo n’he comptat tres (i mig) al llibre. Primer, els empresaris valencians amb el projecte d’un eix ferroviari mediterrani que, sembla, ha de dur-nos a tots a guanyar més diners i més poder. Tot i que ja tenim l’autopista de peatge, la idea és plausible: tots sabem que la guerra es va decidir quan l’exèrcit franquista va trepitjar Mediterrani a Castelló i va dividir la República en dos trossos inconnexes. Segon, l’Església: primer fent un joc de pinces entre el Vaticà i l’Església perifèrica per trencar el monopoli fonamentalista del president de la conferència episcopal; després fent saltar els locutors que enverinen el nostre pa de cada dia des de la seva talaia radiofònica; i finalment, un cop orfe de suport mediàtic, civilitzant la dreta espanyola. Dubto que, fins i tot silenciant alguns muetjins de la cope, això sigui possible. L’estratègia porta música de conte de la lletera – per començar perquè, malauradament, la pobra Església catalana és tan esquifida i està, en molts casos, tan allunyada d’un possible centre montinià, que li manca pes i credibilitat davant de Roma. Tercer, apel·lant a l’emergència d’una *“clase dirigente nacional y patriótica en España”*, capaç de *“pactar y conciliar las cinco o seis tareas más urgentes a las que el país se enfrenta”*. No cal ser marxista per veure, però, que les “classes dirigents” no responen mai a un suposat interès patriòtic sinó als interessos dels seus electors – i que, aquests electors, són, recordem-ho

novament, el Sud solidari i el Centre financer-administratiu. L'últim (mig) aliat de la recuperació catalana és Portugal que, convertida en una comunitat autònoma més, hauria de fer de contrapès a la Meseta. A Catalunya hem llegit massa Pessoa i massa Saramago – uns escriptors boirosos, de digestió pesada i poc recomanables si volem pensar cartesianament (és a dir, sempre mirant al Nord, a Suïssa).

A la portada del llibre la Península sencera apareix separada d'Europa, al bell mig de l'Atlàntic, flotant a la deriva. La imatge és bonica, densa en metàfores, com tot el llibre. Llàstima que el grafista del mapa, tot i haver intuït la tràgica posició del nostre petit país, hagi decidit escuar Europa pels Pirineus i no per l'Ebre.